

SKLEPNI PREDLOGI GENERALNEGA PRAVOBRANILCA

L. A. GEELHOEDA,
predstavljeni 27. januarja 2005¹

I – Uvod

1. V tem postopku je Bundesverwaltungsgericht (zvezno upravno sodišče, Nemčija) predložilo Sodišču Evropskih skupnosti vprašanje v zvezi z združljivostjo nacionalne zakonodaje, ki pravnikom pripravnikom („Rechtsreferendar“) omejuje povračilo potnih stroškov na stroške, ki so nastali s potovanjem po nemškem ozemlju, s členom 39 ES.

litvi nadomestila za ločeno življenje, v nadaljevanju: UDNLŽ) Land Nordrhein-Westfalen (v nadaljevanju: dežela Severno Porenje - Vestfalija) z dne 29. aprila 1988 v tukaj uporabni različici za javne uslužbence za določen čas („Beamter auf Widerruf“) v času pripravništva v tujini v kraju po njihovi izbiri določa, da se dnevnice in povračila stroškov prenočevanja obračunajo na podlagi tarif, ki se uporabljajo za službeno potovanje na nacionalnem ozemlju. Potni stroški se povrnejo le v znesku za del potovanja do nemške meje in nazaj, z rednimi prevoznimi sredstvi in v najcenejšem razredu (UDNLŽ, člen 6(7)).

II – Dejanski in pravni okvir

A – Nacionalna zakonodaja

2. Člen 7(4), četrti in peti pododstavek „Verordnung über die Gewährung von Trennungsentschädigung“ (Uredbe o dode-

3. Podobno pravilo se na podlagi določb člena 5(4) v povezavi s členom 7(7) UDNLŽ uporablja glede potnih stroškov za vračanje domov med pripravništvom.

1 – Jezik izvornika: angleščina.

B – *Predloženi spor in predlog za sprejetje predhodne odločbe*

4. V času pripravništva pred nemškimi drugim državnim pravniškim izpitom se je K. R. Kranemann, tožeča stranka v postopku v glavni stvari, odločil, da štiri mesece pripravništva opravi v odvetniški pisarni v Londonu. K. R. Kranemann je imel v tem času prebivališče v Aachnu v Nemčiji in je imel po nemški zakonodaji status javnega uslužbenca za določen čas.

5. V tem času je K. R. Kranemann od tožene stranke v postopku v glavni stvari dežele Severno Porenje - Vestfalija poleg pripravniške plače prejel še nadomestilo za ločeno življenje v višini 1686,68 DEM. K. R. Kranemann je pri deželi Severno Porenje - Vestfalija vložil tudi predlog za povračilo potnih stroškov za povratno potovanje od njegovega prebivališča v Aachnu do kraja pripravništva, pa tudi za stroške potovanja domov za konec tedna v novembru 1995, ki so skupaj znašali 539,60 DEM. Njegovemu predlogu je bilo ugodeno le za znesek v višini 83,25 DEM, kar ustreza dnevnicam službene poti in povračilo stroškov prenočevanja. Ker UDNLŽ omejuje povračilo potnih stroškov na znesek, ki je potreben za potovanje od kraja prebivališča do nemške meje in nazaj, pri čemer se šteje, da Aachen leži na nemški meji, ostali potni stroški K. R. Kranemannu niso bili povrnjeni.

6. Tožba K. R. Kranemanna, kjer je nasprotno zavrnil potnih stroškov, je bila zavrtnjena na prvi stopnji in v pritožbenem postopku. K. R. Kranemann je nadalje vložil revizijo pri Bundesverwaltungsgerichtu, ki je odločilo, da ustavi postopek in Sodišču Evropskih skupnosti v predhodno odločanje predloži naslednje vprašanje:

„Ali je določba nacionalnega prava, ki pravniku pripravniku, ki je opravil del obveznega izobraževanja v kraju pripravništva po svoji izbiri, ki se nahaja v drugi državi članici, ne priznava pravice do povračila potnih stroškov razen v znesku, ki se nanaša na del prevoza, opravljenega na nacionalnem ozemlju, združljiva s členom 39 ES?“

7. Predložitveno sodišče je še posebej postavilo naslednja vprašanja: 1. Ali pojem „delavci“ vključuje pravnike pripravnike, ki so opravili prvi državni pravniški izpit? 2. Ali je preprosta zavrnitev delodajalca, da plača potne stroške za pripravništvo v tujini, pomembna omejitev prostega gibanja delavcev v nasprotju s členom 39 ES? 3. Ali člen 39 ES poleg pripravnikovih osnovnih potnih stroškov do in od kraja pripravništva dodatno nalaga povrnitev stroškov za potovanje domov? 4. Če da, ali se tako omejitev prostega gibanja delavcev lahko upraviči iz proračunskih razlogov?

8. V skladu s členom 23 Statuta Sodišča Evropskih skupnosti so v tem postopku pisna stališča predložili K. R. Kranemann, dežela Severno Porenje - Vestfalija in Komisija.

predlogih izpostavile tri morebitna sporna vprašanja: ali so pravniki pripravniki „delavci“ v smislu člena 39 ES; ali gre za povsem notranjepravne okoliščine države članice, ki s pravom Skupnosti nimajo zadostne poveza-ve; in ali se za pravnike pripravnike uporabi izjema iz člena 39(4) ES, ki velja za državno upravo.

III – Presoja

Ali so Rechtsreferendarji „delavci“ v smislu člena 39 ES?

9. Na vprašanje, ki ga je postavilo Bundesverwaltungsgericht, je po mojem mnenju najbolje odgovoriti v treh korakih. Prvič, ali se za pravilo, kakršno je v postopku v glavni stvari, uporabi člen 39 ES? Drugič, če se uporabi, ali tako pravilo omejuje prosto gibanje do te mere, da je nezdružljivo s členom 39 ES? Tretjič, če je nezdružljivo, ali obstajajo upravičeni razlogi za tako pravilo? Na kratko bom eno za drugim odgovoril na ta vprašanja.

11. Dežela Severno Porenje - Vestfalija trdi, da delo, ki ga opravi pravnik pripravnik v času pripravništva, nima gospodarske vrednosti in ni predmet plačila v smislu te sodne prakse.

12. Po mojem mnenju ta trditev ni pravilna.

A – Ali se za tako pravilo uporabi člen 39 ES?

10. Po mojem mnenju je jasno, da se za pravilo, kakršno je v tem postopku, člen 39 ES uporabi. V zvezi s tem so stranke v

13. Uveljavljeno je, da se pojem „delavca“ v smislu Skupnosti razlaga široko in mora biti opredeljen v skladu z objektivnim merilom, ki opredeljuje delovno razmerje kot pravice in dolžnosti zaposlenega. Sodišče je odločilo, da je značilnost delovnega razmerja, da oseba v določenem času v korist druge osebe in

pod njenim vodstvom opravi storitve, za katere dobi kot protidajatev plačilo. Niti *sui generis* pravna narava delovnega razmerja po nacionalni zakonodaji niti učinkovitost zaposlenega, izvor sredstev iz katerih je opravljeno plačilo ali omejena višina plačila ne vplivajo na opredelitev delavca v smislu prava Skupnosti.²

14. Sodišče je tako ugotovilo, da učitelji pripravniki v Nemčiji so „delavci“, pri čemer je menilo, da dejstvo, da „so učiteljeve pripravniške storitve, enako kot vajeništvo v drugih poklicih, praktična priprava, neposredno povezana z nadaljnjim izvrševanjem poklica, ni ovira za uporabo člena [39](1), če se pripravništvo opravlja pod pogoji dejanske in resnične dejavnosti v zaposlitvenem razmerju“.³

15. Natančneje, preizkusiti je treba, ali so dejavnosti, ki jih izvajajo pravniki pripravniki

2 — Glej sodbo z dne 3. julija 1986 v zadevi Lawrie-Blum proti Land Baden-Württemberg (66/85, Recueil, str. 2121, točka 17); sodbo z dne 23. marca 2004 v zadevi Collins (C-138/02, Recueil, str. I-2703, točka 26) in z dne 7. septembra 2004 v zadevi Trojani (C-456/03, točka 16).

3 — Glej v opombi 2 navedeno sodbo Lawrie-Blum, točka 19.

dejanske in resnične, z izjemo dejavnosti, ki imajo tako majhen obseg, da so zgolj podrejene in pomožne.⁴ Po moji oceni je v predloženem primeru iz razlogov, ki jih navajam, rezultat preizkusa pozitiven.

16. Prvič, naloge, ki jih opravlja pravnik pripravnik, kot je K. R. Kranemann, ki vključujejo na primer pripravljane osnutkov memorandumov, opravljanje pravnih analiz, urejanje pravnih spisov, so dejanske in resnične dejavnosti, ki jih opravlja za mentorje. Kot je navedlo predložitveno sodišče v predložitvenem sklepu tega primera, dejavnosti pripravnikov v času pripravništva niso v korist le pripravniku, temveč tudi mentorju.⁵

4 — Glej sodbo z dne 23. marca 1982 v zadevi Levin proti Staatssecretaris van Justitie (53/81, Recueil, str. 1035, točka 17) (zaposlitev s krajšim delovnim časom, ki zadošča za vzpostavitev statusa delavca, čeprav prejema plačilo, ki je nižje od najnižjega zagotovljenega plačila v zadevnem sektorju); z dne 21. junija 1988 v zadevi Brown proti Secretary of State for Scotland (197/86, Recueil, str. 3205) (poklicno preduniverzitetno usposabljanje, ki traja približno osem mesecev; je bilo ocenjeno kot zadostno za vzpostavitev statusa delavca); sodbo z dne 31. maja 1989 v zadevi Bettray proti Staatssecretaris van Justitie (344/87, Recueil, str. 1621, točki 15 in 16); sodbo z dne 26. februarja 1992 v zadevi Bernini proti Minister van Onderwijs en Wetenschappen (C-3/90, Recueil, str. I-1071) (desettedensko pripravništvo, ki zadošča za vzpostavitev statusa delavca); sodbo z dne 19. novembra 2002 v zadevi Kurz (C-188/00, Recueil, str. I-10691, točka 32); z dne 6. novembra 2003 v zadevi Ninni-Orasche (C-413/01, Recueil, str. I-13187) in v opombi 2 navedeno sodbo Trojani, točka 16.

5 — Po analogiji, kot je opozorila Komisija, je Sodišče presodilo, da storitve, ki jih opravi pravnik pripravnik, sodijo na področje uporabe Direktive Sveta 76/207/EGS z dne 9. februarja 1976 o izvrševanju načela enakega obravnavanja moških in žensk v zvezi z dostopom do zaposlitve, poklicnega usposabljanja in napredovanja ter delovnih pogojev (UL L 39, str. 40); sodba z dne 7. decembra 2000 v zadevi Schnorbus (C-79/99, Recueil, str. I-10997, točka 28), v kateri je Sodišče presodilo, da pravno pripravništvo Rechtsreferendarja pomeni „del usposabljanja in nujen predpogoj za pridobitev sodniške službe ali visokega uradniškega mesta“ in torej sodi na področje uporabe Direktive 76/207.

17. Drugič, dodatek za preživljanje, ki ga pripravnik dobi v času pripravništva, je oblika plačila v smislu sodne prakse Sodišča. Pod pogojem, da so dejavnosti, ki jih izvajajo, dejanske in resnične, dejstvo, da je ta dodatek lahko nižji od plačila za polno zaposlitev, ni ovira za opredelitev pravnih pripravnikov kot „delavcev“.⁶ Poleg tega mnogi pravni pripravniki od mentorjev prejmejo pripravniško plačo, kar je prav tako plačilo v tem smislu.

okoliščina“, da sodi njegova zadeva v pravo Skupnosti.⁷

Ali se člen 39(4) ES uporabi?

Ali gre v primeru K. R. Kranemanna za povsem notranjepravno okoliščino Nemčije?

18. Dežela Severno Porenje - Vestfalija zatrjuje, da so okoliščine zadeve v postopku v glavni stvari povsem notranjepravne okoliščine države članice in se za njih ne uporablja pravo Skupnosti, ker del pripravništva v tujini predstavlja le del pripravništva za nacionalno pravno kvalifikacijo.

20. Predložitveno sodišče zastavlja vprašanje v vezi z morebitno uporabo četrtega odstavka člena 39 ES, ki izključuje uporabo tega člena pri zaposlovanju v državni upravi.

19. Kot je v predložitvenem sklepu ugotovilo že predložitveno sodišče, ta trditev ni pravilna. Odločitev K. R. Kranemanna, da štiri mesece pripravništva opravi v drugi državi članici, je po moji oceni zadostna „navezna

21. Po mojem mnenju je jasno, da se za pravne pripravnike, kot je K. R. Kranemann, izjema iz četrtega odstavka člena 39 ES ne uporabi. Ta določba se uporabi le za delovna mesta, ki vključujejo neposredno ali posredno sodelovanje pri izvrševanju pooblastil, podeljenih z javnim pravom, in

6 — Glej v opombi 4 navedene sodbe.

7 — Glej po analogiji in v okviru prostega gibanja državljanov sodbo z dne 11. julija 2002 v zadevi D'Hoop (C-224/98, Recueil, str. I-6191, točka 30): „Ker ima državljan Unije v vseh državah članicah pravico do enakega pravnega obravnavanja, kot so ga deležni državljani teh držav članic, ki so v enakem položaju, bi bilo nezdržljivo s pravico do prostega gibanja, če bi bil državljan v državi članici, katere državljan je, manj ugodno obravnavan, kot bi bil, če ne bi izkoristil ugodnosti, ki jih daje Pogodba v zvezi s prostim gibanjem.“ Glej tudi sodbo z dne 26. januarja 1999 v zadevi Terhoeve (C-18/95, Recueil, str. I-345, točka 27).

dolžnosti, katerih namen je varovati splošni interes države ali drugih javnih organov, in še posebno kjer zaposlitev vključuje „poseben odnos vdanosti“ državi.⁸

Rechtsreferendarja kot javnega uslužbenca za določen čas seveda ne vpliva. Narava pravnega odnosa med delavcem in njegovim delodajalcem ni odločilna za uporabo člena 39 ES.¹²

22. Po moji oceni ni podlage za ugotovitev, da v primeru pravnika pripravnika obstaja tak odnos vdanosti.⁹ Podobno je Sodišče v zadevi Reyners menilo, da opravljanje odvetniškega poklica ni „povezano z izvrševanjem javne oblasti“ v smislu člena 45 ES.¹⁰ To še posebej velja za pripravništva v zasebnih podjetjih, kot je bilo pripravništvo v postopku v glavni stvari, ki ga je K. R. Kranemann opravil v odvetniški pisarni v Londonu. Kot je sodišče odločilo v zadevi Komisija proti Italiji, „pojem zaposlovanje v javnih službah ne vključuje zaposlovanja s strani zasebnih fizičnih ali pravnih oseb, ne glede na dolžnosti zaposlenega“.¹¹

B – *Ali tako pravilo omejuje prosto gibanje delavcev do te mere, da je nezdružljivo s členom 39 ES?*

24. Če se za zadevno pravilo uporabi člen 39 ES, je naslednji korak presoje, ali to pravilo ovira prosto gibanje delavcev?

23. Na to trditev, ki temelji na naravi zaposlitvenega odnosa, formalni status

25. Glede tega sta predložitevno sodišče in dežela Severno Porenje - Vestfalija mnenja,

8 — Sodba z dne 17. decembra 1980 v zadevi Komisija proti Belgiji (149/79, Recueil, str. 3881). Glej tudi sklepne predloge generalne pravobranilke Stix-Hackl v zadevi Colegio de Oficiales de la Marina Mercante Española (sodba z dne 30. septembra 2003, C-405/01, Recueil, str. I-10391).

9 — Poudarjam, da tožena stranka iz postopka v glavni stvari ni podala nobene trditve, iz katere bi izhajalo, da obravnavana zadeva sodi na področje uporabe člena 39(4)ES.

10 — Sodba z dne 21. junija 1974 v zadevi Reyners proti Belgiji (2/74, Recueil, str. 631).

11 — Sodba z dne 31. maja 2001 v zadevi Komisija proti Italiji (C-283/99, Recueil, str. I-4363, točka 25).

12 — Kot je navedlo Sodišče v sodbi z dne 12. februarja 1974 v zadevi Sotgiu proti Deutsche Bundespost (152/73, Recueil, str. 153, točka 5), „je ob neobstoju razlikovanja znotraj navedene določbe brezpredmetno, ali je delavec zaposlen kot fizični delavec, zaposleni ali uradnik oziroma ali njegovo zaposlitev ureja javno ali zasebno pravo; ker se, odvisno od volje nacionalnih zakonodaj, te pravne opredelitve lahko spreminjajo, ne morejo biti ustrezno merilo razlage zahtev prava Skupnosti“.

da tako pravilo dejansko ne omejuje prostega gibanja delavcev znotraj Evropske unije, ker glede na relativno majhen znesek zavrnitev plačila potnih stroškov v resnici ne vpliva na pripravnikovo odločitev, da odide v tujino.¹³ To utemeljmeta z dejstvom, da se tudi sedaj Rechtsreferendarji pogosto odločijo, da opravijo del pripravništva v tujini.

26. Ta utemeljitev ni prepričljiva. Jasno je, da se prepoved iz člena 39 ES nanaša na nacionalna pravila, ki se uporabljajo ne glede na nacionalnost delavcev, ovirajo pa njihovo prosto gibanje.¹⁴ Kot je navedlo Sodišče, „določbe, ki preprečujejo ali odvrtaajo državljana države članice od tega, da bi zapustil državo svojega izvora za izvrševanje svoje pravice prostega gibanja, predstavljajo ovire tej svobosci, četudi se uporabljajo brez razlikovanja“.¹⁵

27. Ne strinjam se, da zavrnitev povračila potnih stroškov za pripravništvo v tujini pripravnika ne odvrta od izvrševanja njegove pravice prostega gibanja. Vprašanje, ali se delavca odvrta od izvrševanja te pravice, je potrebno preučiti z vidika vseh okoliščin primera. Zato, čeprav so zadevni stroški v predstavljenem primeru relativno nizki, se morajo obravnavati skupaj z omejenimi sredstvi dodatka za preživljanje, ki ga pravniki pripravniki dobivajo v času pripravništva, kot je K. R. Kranemann predstavil v svojih predlogih. Če imamo to v mislih in ob upoštevanju, da ni dodatnih finančnih sredstev, menim, da dejstvo, da so potni stroški v celoti povrnjeni za pripravništvo, ki se opravi v Nemčiji, ne pa tudi za pripravništvo v drugi državi članici, lahko vpliva na pripravnikovo odločitev, ali bo izvrševal svojo pravico prostega gibanja iz člena 39 ES.

13 — Na primer v primeru K. R. Kranemanna je ta — medtem ko je znesek potnih stroškov, katerih vračilo se zahteva, znašal 539,60 DEM — od dežele za isto pripravništvo dobil znesek 1.686,68 DEM iz naslova nadomestila za ločeno življenje.

14 — Sodba z dne 15. decembra 1995 v zadevi Union royale belge des sociétés de football association in drugi proti Bosmanu in drugim (C-415/93, Recueil, str. I-4921); sodba z dne 27. januarja 2000 v zadevi Graf (C-190/98, Recueil, str. I-493, točka 18); sodba z dne 29. aprila 2004 v zadevi Weigel (C-387/01, Recueil, str. I-4981, točka 52). Glej tudi člen 39(3) ES, ki določa, da imajo delavci „ob upoštevanju omejitev, utemeljenih z javnim interesom, javno varnostjo in javnim zdravjem, pravico [...] se v ta namen [da sprejmejo ponujeno delovno mesto] na območju držav članic prosto gibati [...]“.

15 — V opombi 14 navedena sodba Graf, točka 23.

28. V tem smislu je predstavljeni primer podoben zadevi Köbler, ki ga je navedla Komisija. V tej zadevi je tožeča stranka, univerzitetni učitelj, katerega delodajalec je bila država Avstrija, na podlagi pogoja 15-letnega službovanja na avstrijskih univerzah zaprosila za posebno zvišanje plače. Njena prošnja ni bila odobrena, ker tožeča stranka s službovanjem zgolj na avstrijskih univerzah te dobe ni dopolnila, čeprav je dopolnila 15

let službovanja, če se upošteva njeno službovanje na univerzah vseh držav članic. Sodišče je odločilo, da tak sistem lahko ovira prosto gibanje delavcev. Ni sprejelo obrazložitve, da je plača univerzitetnih profesorjev migrantov pogosto višja od plač profesorjev avstrijskih univerz, tudi ob upoštevanju povišanja plače na podlagi delovne dobe, ker avstrijska zakonodaja, da bi vzpodbudila pridobivanje tujih univerzitetnih profesorjev, vsebuje določbe, ki jim omogočajo višjo osnovno plačo. Po mnenju Sodišča ta okoliščina ni preprečila, da je zadevna zakonodaja ustvarila neenako obravnavanje med univerzitetnimi profesorji migranti in profesorji avstrijskih univerz in s tem ustvarila oviro prostemu gibanju delavcev.¹⁶

omejitev prostega gibanja delavcev. Čeprav se na prvi pogled zdi, da gre za nizke vsote, lahko to kljub temu vpliva na pripravnikovo odločitev, da opravi del pripravništva v tujini, glede na to, da ima na razpolago omejena finančna sredstva.

C – Ali za tako omejitev obstajajo upravičeni razlogi, ki so skladni s členom 39 ES?

29. Iz podobnih razlogov predstavlja po mojem mnenju nepriznavanje pravice do nadomestila stroškov vračanja domov pripravnikom, ki opravljajo pripravništvo v tujini, pod enakimi pogoji kot pripravnikom, ki pripravništvo opravljajo v Nemčiji, v bistvu

30. Zadnji korak te presoje je ocena, ali je tako pravilo lahko upravičeno z razlogi javnega interesa.

16 — Sodba Sodišča z dne 30. septembra 2003 v zadevi Köbler (C-224/01, Recueil, str. I-10239, točki 75 in 76). Sodišče je poudarilo, da „kategorično zavračanje priznavanja obdobja univerzitetne profesure v drugi državi članici kot Avstriji ovira prosto gibanje delavcev s sedežem v Avstriji, ker jih odvraca od tega, da za izvrševanje te svobode zapustijo državo“ (točka 74). Prav tako je Sodišče v sodbi Šotgiu, navedeni v opombi 12, menilo, da je nadomestilo za ločeno življenje del „delovnih razmer“ v smislu Uredbe št. 1612/68, saj pomeni dodatek k plačilu in je namenjeno nadomestiti neprijetnosti, ki jih ima delavec zaradi ločenosti od družine (točka 8).

31. V zvezi s tem je predložitevno sodišče v predložitenem sklepu izrazilo dvom, da je v primeru, da tako pravilo ustvarja oviro prostemu gibanju delavcev, lahko upravičeno iz nacionalnih proračunskih razlogov. Ugotavljam, da tudi dežela Severno Porenje - Vestfalija v svojih pisnih stališčih takih upravičljivih razlogov ni navedla.

32. Jasno je, da zgolj gospodarski razlogi, vključno s takimi, kot so nacionalni proračunski razlogi, načeloma ne predstavljajo zadostnih upravičljivih razlogov za omejitev prostega gibanja delavcev.¹⁷

uravnoveženosti sistemov socialne varnosti držav članic lahko predstavlja poglavitni razlog javnega interesa, ki upravičuje tovrstno oviro.¹⁸

33. Glede tega se Komisija navezuje na zadevo Kohll, ki se nanaša na skladnost luksemburških pravil za povračilo stroškov zobozdravstva, ki ga opravljajo ortodonti s sedežem v drugi državi članici in so podvrženi odobritvi s strani ustanove, kjer je zavarovanec socialno zavarovan, s členom 39 ES. V tej zadevi je bilo Sodišče v odgovoru na trditve, da so taka pravila potrebna za zagotovitev uravnoveženosti sistema socialne varnosti, mnenja, da ni mogoče izključiti, da nevarnost resnega spodkopavanja finančne

34. Poudaril bi, da navedbe Sodišča v zadevi Kohll nikakor ne podvomijo v splošna pravila, da gospodarski razlogi ne zadostujejo, da bi bila omejitev pravice prostega gibanja upravičena. Nasprotno, Sodišče te navedbe povezuje z zelo posebno situacijo, ko je zadevna pravila mogoče upravičiti zaradi ohranitve povezanosti občutljivega nacionalnega sistema socialnega varstva. Vprašanja, ki izhajajo iz takega položaja, se bistveno razlikujejo od vprašanj, ki se postavljajo, ko je namen zadevnega pravila splošno varstvo vladnega proračuna, kot se zatrjuje v obravnavani zadevi.¹⁹

17 — Glej na primer sodbo Sodišča z dne 26. aprila 1988 v zadevi Bond van Adverteerders proti Nizozemski državi (352/85, Recueil, str. 2085, točka 34), v kateri je bilo presojeno, da skrb za zagotovitev, da se v nacionalno javno fundacijo stečejo vsi prihodki iz reklamnih oglasov, namenjenih izključno javnosti zadevne države, ne more upravičiti ovire prostemu gibanju delavcev; sodbo z dne 5. junija 1997 v zadevi Syndesmos ton en Elladi Touristikon kai Taxidiotikon Grafeion proti Ypourgos Ergasias (C-398/95, Recueil, str. I-3091), v kateri je bilo presojeno, da je cilj ohranitve socialnega miru kot sredstva za končanje kolektivnega spora in za preprečitev, da gospodarski sektor – in s tem gospodarstvo države – utrpí negativne posledice, gospodarski cilj, ki ne zadošča za upravičenje omejitve svobode opravljanja storitev; sklepne predloge generalne pravobranilke Stix-Hackl v zadevi Lindman (sodba z dne 13. novembra 2003, C-42/02, Recueil, str. I-13519, točka 88), ki meni, da gospodarski interes – na področju iger na srečo, vključno s financiranjem ciljev v javnem interesu – ne more primerno upravičiti omejitve svobode opravljanja storitev. Glej tudi, glede enakega obravnavanja med spoloma, sodbo Sodišča z dne 24. februarja 1994 v zadevi Roks in drugi proti Bestuur van de Bedrijfsvereniging voor de Gezondheid, Geestelijke en Maatschappelijke Belangen in drugim (C-343/92, Recueil, str. I-571) in sodbo z dne 6. aprila 2000 v zadevi Jørgensen (C-226/98, Recueil, str. I-2447).

18 — Sodba Sodišča z dne 28. aprila 1998 v zadevi Kohll proti Union des caisses de maladie (C-158/96, Recueil, str. I-1931, točka 42). Vendar pa je Sodišče presodilo, da v obravnavani zadevi povračilo stroškov za zobozdravstvene storitve, opravljene v drugih državah članicah, po tarifah države zavarovanja (v obravnavani zadevi Luksemburga) ni imelo „občutnih posledic“ za financiranje luksemburškega socialnega sistema.

19 — V vsakem primeru poudarjam, da določitev nemške meje kot „navazne okoliščine“ za vračilo potnih stroškov s proračunskega vidika deluje arbitrarno in nima nujno za posledico izključitve vračila potnih stroškov, višjih od drugih. Jasno je, kot je poudaril K. R. Kranemann v svoji vlogi, da potni stroški pravnika pripravnika, ki so potrebni za pot z enega konca Nemčije na drugi konec (na primer iz Münchna v Berlin), v veliko primerih zlahka presežejo potne stroške, ki so potrebni za pot med dvema mestoma v bližini meje (na primer med Aix-la-Chapelle in Liègém).

35. V tem pogledu je seveda potrebno povedati, da lahko nacionalni ali regionalni organi upravičeno upoštevajo proračunske razloge, ko odločajo, ali in do kakšne mereodobrijo pravnikom pripravnikom potne in druge stroške. Vendar so pri tem zavezani spoštovati temeljno pravilo prostega gibanja delavcev, kot je obravnavano v teh predlogih od desete točke naprej, in z njim mora biti skladen kateri koli izbran sistem povračil.

IV – Predlog

36. Menim torej, naj Sodišče na predloženo vprašanje Bundesverwaltungsgericht odgovori:

Nacionalno pravilo, ki omejuje povračilo potnih stroškov Rechtsreferendarja na del potovanja znotraj ozemlja države članice, pomeni omejitev prostega gibanja delavcev, kar je v nasprotju s členom 39 ES.